

Justyna Stawarz

ORCID: 0009-0006-9187-6084

*Niepaństwowa Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Białymstoku
Katedra Pedagogiki*

EDUKACJA OUTDOOROWA W PRZEDSZKOLU NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH KRAJÓW EUROPEJSKICH¹

Streszczenie

We współczesnej edukacji przedszkolnej poszukuje się alternatywnych, innowacyjnych idei sprzyjających rozwojowi dziecka, które przyczyniają się do powstania nowych systemów i rozwiązań metodycznych. Artykuł przedstawia edukację outdoorową w wybranych krajach europejskich. Wyeksponowano w nim założenia i zasady edukacji plenerowej prezentując funkcjonowanie przedszkoli w Polsce, Niemczech, Wielkiej Brytanii i Norwegii oraz korzyści wynikające z takiej edukacji.

Słowa kluczowe: edukacja przedszkolna, edukacja outdoorowa; leśne przedszkola.

---

¹ Artykuł na podstawie pracy magisterskiej *Edukacja outdoorowa w przedszkolu w opinii przyszłych nauczycieli wychowania przedszkolnego*, napisanej pod kierunkiem dr Agaty Jacewicz, NWSP w Białymstoku, 2023.

OUTDOOR EDUCATION IN KINDERGARTEN ON THE EXAMPLE OF SELECTED EUROPEAN COUNTRIES

Abstract

In today's preschool education, alternative, innovative ideas that foster child development are being sought, contributing to new systems and methodological solutions. The article presents outdoor education in selected European countries. It exposes the assumptions and principles of outdoor education by presenting the functioning of kindergartens in Poland, Germany, Great Britain and Norway, as well as the benefits of such education.

Keywords: kindergarten education, outdoor education; forest kindergartens.

Założenia i kluczowe zasady edukacji outdoorowej

Outdoor education (OE) jest terminem, którego nie da się przetłumaczyć na język polski dosłownie, głównie ze względu na różnice lingwistyczne. Najczęściej jednak sprowadza się do powiązań z „wyjściem na zewnątrz”, „środowiskiem zewnętrznym”, ze względu na pierwszy człon angielskiej nazwy. Opisuując edukację outdoorową używa się też takich określeń jak: edukacja przygoda, pedagogika przygody, wychowanie plenerowe, plenerowość, edukacja przygodowa, pedagogika przeżyć czy zajęcia w terenie. Wszystkie te określenia, choć nie są tożsame są ze sobą powiązane i używane jako zamienniki².

Outdoor education podkreśla niebywałe znaczenie aktywności odbywających się w plenerze, stąd też można spotkać się z polskim tłumaczeniem edukacja plenerowa, która wynika z cechy charakterystycznej dla *outdoor*, a mianowicie umiejscowienie aktywności w plenerze. Jak twierdzą badacze, trudność wynika również z faktu wielowątkowości i różnorodności tego nurtu. Może stać się ona celem, procesem, metodą i dotyczyć wycieczek, ekstremalnych wy-

---

² K. Grzemna, K. Zernik, *Outdoor Education w edukacji elementarnej, czyli jak zdobywać wiedzę i umiejętności w plenerze*, „Inspirator”, t. 3, nr 2, 2016, s. 24.

praw, obserwacji przyrody czy prowadzenia doświadczeń w terenie. Działania *outdoor education* łączą w sobie trzy komponenty: ekologię, rozwój umiejętności fizycznych oraz relacje interpersonalne³. Zdaniem m.in. S. Priesta główną cechą wspólną dla wszystkich definicji jest fakt nierozzerwalnego połączenia OE z filozofią uczenia się przez doświadczenie⁴.

Dziecko, któremu ograniczy się możliwość badania, formułowania pytań, zaspokajania naturalnej dla niego ciekawości poznawczej, czy też budowania własnych koncepcji, zdaniem wielu badaczy posiada jedynie zdolność do zapamiętywania cudzej wiedzy bez możliwości tworzenia własnej. Edukacja outdoorowa ze swoimi założeniami powinna być postrzegana i „stosowana” jako ta, która wiąże się z absolutnym, wielowymiarowym rozwojem sfery poznawczej, a także wpływa na umiejętności samodzielnego konstruowania wiedzy przez młodego człowieka. W dodatku wiedza ta w tym przypadku mieć może charakter zarówno nazewniczy, wyjaśniający, jak i interpretacyjny.

Zadania i wyzwania proponowane przez nauczycieli w edukacji plenerowej dają szansę na odkrywanie przez dziecko w kontakcie ze środowiskiem zewnętrznym nowych rzeczy i zjawisk, poszerzanie wiedzy i doświadczeń na temat tego, co już zna, zmieniania tego, co już potrafi. Rezultatem takiego podejścia staje się wiedza osobiście zdobywana, przeżywana, wywodząca się z doświadczenia i własnej aktywności badawczej. Sytuacje te stać się także mogą okazją do rozmawiania z kolegami, dzielenia się pomysłami, spostrzeżeniami i wspólnego uczenia się. Zatem bezsprzecznie kolejnym jej atutem jest, oprócz zdobywania wiedzy, również poprawa umiejętności konwersacji, a także pozytywny wpływ na integrację z rówieśnikami, innymi członkami lokalnej społeczności. Analizując edukację outdoorową można zauważyć, iż wpisuje się ona w ramy edukacji dla zrównoważonego rozwoju, dla której kluczowy jest proces ucze-

---

³ A. Koszałka-Silska, *Edukacja przygodowa z perspektywy krajów o bogatej tradycji outdoor & adventure education*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2019, nr 4, s. 171.

⁴ A. Komorowska – Zielony, *Edukacja outdoorowa jako alternatywa w klasach 1–3 szkoły podstawowej*, „Pedagogika. Studia i Badania Naukowe” 2018, nr 1, s. 8.

nia się oparty na doświadczeniu, odbywający się w środowisku naturalnym⁵.

W poszczególnych krajach europejskich istnieją rozbieżności w interpretowaniu „edukacji plenerowej”. Również sposób realizowania jej założeń w poszczególnych krajach jest różny, ale wszelkie działania opiekuńcze, wychowawcze czy dydaktyczne opierają się na poszanowaniu środowiska przyrodniczego, kulturowego czy historycznego. W Polsce pomysł w większym lub mniejszym stopniu jest obecny od kilku lat. Niektóre z placówek przedszkolnych korzystają z wybranych elementów edukacji leśnej, są jednak i całościowe, „prawdziwe” leśne przedszkola. Przykładem jest projekt Puszczyk z Białegostoku. Taka strategia zapewnienia dzieciom warunków do spędzania jak największej ilości czasu w otoczeniu natury charakterystyczna jest przede wszystkim dla leśnych przedszkoli i z wiadomych względów niezmiernie istotna w procesie rozwoju dziecka. J. Szlaużys podaje, że w ciągu jednego pokolenia częstotliwość i czas przebywania dzieci, również tych najmłodszych, na zewnątrz, poza domem czy placówką edukacyjną zmniejszyła się radykalnie, a te ograniczenia lub nawet brak kontaktu człowieka z przyrodą mają konsekwencje dla zdrowia, samopoczucia czy budowania relacji społecznych i więzi z przyrodą⁶.

Rozwój dziecka ma charakter całościowy. Wspomniana koncepcja leśnego przedszkola podkreśla szczególnie cele edukacyjne, takie jak kształtowanie u dziecka świadomości swego ciała poprzez zagwarantowanie mu swobody aktywności. Znaczenie pojęcia ruchu w rozwoju dziecka jest kluczowe. Uzewnętrznienie myśli i uczuć w przypadku dzieci następuje w kontakcie z otoczeniem podczas aktywności. Ponadto dowolność w wyborze formy ruchu, doświadczenie jej różnorodności, na przykład podczas biegania po naturalnej, nierównej nawierzchni zawierającej wiele przeszkód w postaci kamieni, dziur czy też gałęzi, znakomicie rozwija ogólną motorykę dziecka. Edukacja w kontakcie z przyrodą służy powiązaniu wszystkich zmysłów dziecka. Ich aktywizacja jest wynikiem

⁵ Tamże, s. 13.

⁶ Tamże, s. 13.

różnorodności doświadczeń i pozwala na sensoryczne budowanie obrazu świata. Podejmowanie twórczego trudu samodzielnej organizacji przestrzeni zabawy wyzwala pomysłowość, a poprzez urozmaiconą aktywność ułatwia nabywanie i zwiększenie świadomości własnego ciała⁷.

Wśród charakterystycznych cech *outdoor education* należy wymienić jej nieformalność. W warunkach współczesnego systemu nauczania oznacza to, że opiera się ona na opuszczeniu pomieszczeń, w których standardowo trwają zajęcia, dzięki czemu dzieci czują się bardziej swobodnie, mniej ograniczone. Więcej przestrzeni i mniej oficjalna atmosfera, oczywiście w możliwym zakresie, stają się warunkami sprzyjającymi do samodzielnych doświadczeń, poszukiwań, a także zdobywania wiedzy. OE bazuje na doświadczeniu, a zatem przedszkolak, ale również jego wychowawca mogą empirycznie sprawdzać to, co jest wokół nich. Edukacja outdoorowa ukierunkowana jest na konkretne cele. Jest to również proces, czyli działanie długofalowe. OE nierozzerwalnie związana jest ze środowiskiem naturalnym. W „spotkaniach” z naturą można nauczyć się wielu nowych rzeczy, co może być bardzo pomocne szczególnie w przypadku nauk przyrodniczych. Młody człowiek niejednokrotnie może obserwować, badać, fotografować, a nawet dotykać obiektów swoich dociekań, a następnie dokumentować swoje doświadczenia i spostrzeżenia. Działania tego typu przynoszą pozytywne efekty naukowe i okazują się niebywałym wsparciem dla nauczania formalnego⁸.

Outdoor education można opisać najprościej za pomocą maksymy Konfucjusza: „Powiedz, a zapomnę; pokaż, a zapamiętam; pozwól przeżyć, a zrozumiem”⁹ co w gruncie rzeczy trafnie określa przewagę nauki za pomocą samodzielnego doświadczenia nad nauką przekazywaną przez książki i teksty, w tzw. tradycyjny sposób.

---

⁷ J. Szlauzys, *Leśne przedszkole jako alternatywna forma wczesnej edukacji*, „Pareja. Studia i Eseje” 2019, nr 2 (12), s. 101.

⁸ Z. Sendecka, *Style uczenia się a koncepcja outdoor education w kształceniu przedszkolnym*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2017, s. 7.

⁹ Konfucjusz, *Dialogi*, Warszawa 2008, cyt. za: Z. Sendecka, *Style uczenia się...*, dz. cyt., s. 9.

Dzięki wprowadzeniu na zajęciach koncepcji OE możliwe jest realizowanie podstawy programowej poza murami placówki edukacyjnej. Zwolennicy tego modelu nauczania/uczenia się postrzegają salę jako sztuczne środowisko nauki, dlatego postulują, by tam, gdzie to możliwe, prowadzić proces nauczania w środowisku naturalnym. W idei zajęć OE nie chodzi jednak tylko i wyłącznie o zajęcia w plenerze, prowadzone na łonie natury. „Wyjście na zewnątrz” może oznaczać zdobywanie wiedzy i rozwój umiejętności w czasie wycieczek do muzeów, do kina, uczestnicząc w festynach lub zajęciach. W tym nurcie edukacyjnym kluczowe znaczenie ma uczenie się przez prawdziwe doświadczanie otaczającego nas świata¹⁰.

Nauczanie przedszkolne w myśl nurtu *outdoor education* powinno odbywać się według określonych zasad:

- młody człowiek nie jest nauczany, uczy się samodzielnie;
- nauczanie w grupie jest łatwiejsze i efektywniejsze;
- przymus zostaje zastąpiony przez swobodę wyboru (w grach, wyzwaniach, zadaniach);
- uczenie przez działanie – treść nauczania płynie z realnego doświadczania;
- w uczeniu się wykorzystuje się m.in. cykl D. Kolba, teorię stylów uczenia się, współczesną wersję hierarchii potrzeb A. Masłowa itp.
- wykorzystanie transferu wiedzy z doświadczenia do „realnego życia” za pomocą wspólnych podsumowań;
- nauczyciel ma za zadanie towarzyszyć w samodzielnym zdobywaniu wiedzy bardziej, niż ją przekazywać;
- proces uczenia się odbywa się w bezpiecznej atmosferze (bezpieczeństwo emocjonalne, fizyczne, społeczne);
- unikanie prostego oceniania na rzecz konstruktywnej informacji zwrotnej bądź oceniania kształtującego¹¹.

Ważnym elementem w edukacji outdoorowej jest podejście do oceny błędów. W OE nie ma oceniania w klasyczny sposób, jest raczej samodzielne doświadczanie, rozmowa, dyskusja, samodzielna

¹⁰ Tamże, s. 9.

¹¹ Tamże, s. 9.

próba poprawy. Sposób ten w wielu przypadkach okazuje się być bardzo motywujący do samodzielnej nauki i dochodzenia do indywidualnych wniosków.

Outdoor education to nie tylko wyjście poza ramy pomieszczenia sali przedszkolnej, ale i poza oficjalne schematy nauczania. Wprowadzenie swobody ruchu, swobody doświadczenia, przemieszczania się, poznawania. Oczywiście wiąże się też z większym prawdopodobieństwem doznania przez dziecko jakiegokolwiek urazu w parku, lesie czy na łące niż w zamkniętej sali. Być może dlatego wielu pedagogów rzadko korzysta z tego typu zajęć – bojąc się ryzyka, nie chcąc odpowiadać za choćby najdrobniejsze skaleczenie, które mogłoby się przytrafić trakcie tego typu zajęć. Wielu pedagogów ma konserwatywne podejście do nauczania i rezygnuje z OE argumentując to dużo słabszą dyscypliną dzieci poza murami placówki edukacyjnej. Niemniej jednak OE ma liczną rzeszę zwolenników i ich liczba stale rośnie.

Korzyści ze stosowania edukacji outdoorowej

Zajęcia OE bezsprzecznie ułatwiają pracę w grupach, podczas której często ścierają się poglądy, buduje się wzajemne zaufanie, kształtuje zespół czy wypracowuje kompromis. Jest to niezmiernie pomocne w relacjach z innymi reprezentantami społeczeństwa, ponadto w przyszłości komunikatywność może wpłynąć na wykonywaną pracę. Poza tym dobra komunikacja wpływa na pozytywną atmosferę w utworzonych zespołach. Atrakcyjne zajęcia pozwalają dzieciom sprawdzić się w różnych sytuacjach, integrują członków grupy, a nauczycielom umożliwiają lepsze poznanie podopiecznych. Jeśli atmosfera jest pełna życzliwości, a dzieci czują się bezpiecznie i swobodnie, w rezultacie może mieć to pozytywny wpływ na poczucie ich własnej wartości. Młody człowiek, który wierzy we własne siły i nie boi się eksperymentować, osiąga lepsze wyniki w nauce¹².

---

¹² Tamże, s. 13.

Samodzielność w zdobywaniu wiedzy, nauka metodą prób i błędów, wszystko to sprawia, że dziecko chętniej angażuje się w podobne zajęcia i dużo więcej z nich zapamiętuje. Warto wspomnieć o jeszcze jednej zalecie zajęć w plenerze, ważnej zwłaszcza w edukacji przyrodniczej. Dzięki doświadczaniu świata dzieci uczą się relacji z naturą, poznają ją wieloma zmysłami. Zajęcia prowadzone na świeżym powietrzu stanowią swoistą profilaktykę chorób cywilizacyjnych. Dodatkowym atutem jest ruch, praca w grupach, co wpływa nie tylko pozytywnie na budowanie wzajemnego zaufania, ale także poczucie wzajemnej odpowiedzialności za siebie¹³.

Działanie w naturalnym otoczeniu pobudza dziecko do teoretyzowania, zastanawiania się, wahania i hipotetycznego myślenia oraz działania bez presji czasu i rytmu wyznaczonego realizacją treści programowych, ułatwia pozyskiwanie wiedzy i umiejętności ze wszystkich obszarów edukacji. Sprzyja zatem namysłowi i refleksyjnemu uczeniu się, a także odkrywaniu oraz konstruowaniu wartości poprzez dokonywanie samodzielnych wyborów¹⁴.

Wyjście na zewnątrz dla każdego dziecka, a przede wszystkim ciekawego świata przedszkolaka zazwyczaj kojarzy się z przygodą. Nie jest jednak konieczne oddalanie się na znaczne odległości, by doświadczyć emocji związanych z bezpośrednim poznawaniem otoczenia oraz podejmowaniem ryzyka. Będąc na zewnątrz, przedszkolak ma szansę zadawania pytań dotyczących obserwowanych zjawisk, relacji, form i funkcji, przestrzeni i czasu. Na przykład wychodzenie do ogrodu w mroźne dni umożliwia dostrzeżenie różnych stanów skupienia wody. Nawet krótka wyprawa wspomaga efektywne uczenie się. Inne korzystne aspekty edukacji na wolnym powietrzu dotyczą powiązań z różnorodnymi organizacjami funkcjonującymi w szerszej społeczności. Instytucje zajmujące się np. ochroną przyrody, kulturą, czy też zdrowiem, są zawsze warte kontaktu, zarówno pod względem potencjalnego do nich dostępu, jak i oferowanych działań. OE umożliwia kontakt ze sztuką osobom na

¹³ Tamże, s. 13.

¹⁴ T. Parczewska, *(Nie)wykorzystany potencjał outdoor education. Wybrane aspekty badań*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2019, nr 5, s. 53.

nią wrażliwym, np. w sytuacji prowadzenia wnikliwej obserwacji konkretnej rośliny, zwierzęcia, osoby, przedmiotu lub cechy, pojawia się konieczność ich rysowania bądź szkicowania, określania kompozycji obiektów i zjawisk, ich kształtu, barwy i faktury¹⁵.

Zdaniem M. Kołodziejskiej nauczyciele bardzo rzadko korzystają z możliwości prowadzenia tego typu zajęć. W dużej mierze jest to podyktowane faktem, że wyjście poza salę przedszkolną związane jest z trudnościami w utrzymaniu dyscypliny. Kolejną przeszkodę stanowi często czas potrzebny na zaplanowanie zajęć. Nauczyciel powinien wcześniej zapoznać się z terenem, w którym zamierza prowadzić zajęcia oraz przygotować komplet materiałów i pomocy potrzebnych do ich realizacji, co wiąże się z pewnym wysiłkiem. Bardzo często boryka się on również z brakiem odpowiedniego przygotowania merytorycznego i metodycznego do prowadzenia tego typu zajęć. Jednak istnieje możliwość udziału w szkoleniach np. organizowanych przez ośrodki doskonalenia nauczycieli, które umożliwiają podnoszenie kompetencji w tym zakresie. Często jednak okazuje się, że liczne przeszkody przedstawiane przez pedagogów w tym zakresie stanowią jedynie usprawiedliwienie dla ich bierności¹⁶.

Współczesne realia życia powodują, że rodzice lub opiekunowie coraz częściej, nie zawsze z premedytacją, uczą dzieci unikania bezpośredniego kontaktu z przyrodą chociażby poprzez wypełnianie czasu wolnego zorganizowanymi zajęciami dodatkowymi. Przestrzeń miejska charakteryzująca się coraz gęstsza zabudową również przyczynia się do ograniczenia kontaktu człowieka z przyrodą. W otoczeniu szkół, przedszkoli i miejsc zamieszkania dzieci, kurczą się tereny zielone. Większą część dnia dzieci spędzają w placówce edukacyjnej – przedszkolu lub szkole, a następnie w domu. Z tego powodu współcześnie niezmiernie istotne jest, aby dorośli uzupełniali deficyty aktywnego kontaktu dzieci z naturą. Jego brak może powodować w konsekwencji zagrożenie dla człowieka, jako

¹⁵ Tamże, s. 53.

¹⁶ M. Kołodziejska, *Edukacyjno-wychowawczy wymiar kontaktów uczniów z przyrodą*, „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa” 2016, nr 2, s. 75.

jednostki społecznej, ale również dla naszej planety – Ziemi, gdyż ludzie chronią tylko to, co kochają; a kochają tylko to, co znają¹⁷.

Aktywność w środowisku przyrodniczym może pomóc w dostrzeżeniu jego bogactw. Dobrze zaplanowane i prowadzone regularnie zajęcia terenowe z pewnością pomogą w ponownym zwrocie człowieka ku przyrodzie. Przebywanie w naturze ma nie tylko znaczenie terapeutyczne, pozwala także na prowadzenie obserwacji, wiele można nauczyć się od przyrody¹⁸.

Edukacja typu *outdoor* ze względu na swój nieformalny charakter, świetnie sprawdza się w pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym. Zajęcia poza salą nie tylko sprawiają im przyjemność, ale także umożliwiają bezpośrednią obserwację świata roślin i zwierząt. W czasie takich zajęć dzieci potrafią o wiele lepiej skoncentrować się na powierzonych im zadaniach, wzrasta ich poczucie własnej wartości (sam coś odkryłem, potrafię to zrobić) oraz odpowiedzialności¹⁹.

Podstawowymi formami edukacji przyrodniczej w przedszkolu są:

- wycieczki i spacerowanie do miejsc różniących się przyrodniczo;
- zajęcia praktyczne (obserwacja w naturze, hodowle);
- organizacja konkursów o tematyce przyrodniczej;
- udział w akcjach ochrony naturalnego środowiska człowieka²⁰.

Dzięki edukacji w terenie dzieci nabywają umiejętności: pracy w grupie, odpowiedzialności za siebie i innych, kreatywnego myślenia, komunikacji interpersonalnej, reagowania w trudnych sytuacjach, zaradność, samodzielność, wiarę w swoje możliwości i in.²¹.

Edukacja outdoorowa w Polsce

Edukacja outdoorowa to w Polsce dziedzina pedagogiki, która nadal nie ma jeszcze swojej ugruntowanej pozycji, takiej, jak w państwach Europy Zachodniej czy Północnej. Jednak i tutaj dostrzeżono

¹⁷ Tamże, s. 75.

¹⁸ Tamże, s. 76.

¹⁹ Z. Sendacka, *Style uczenia się...*, dz. cyt., s. 14.

²⁰ Tamże, s. 15.

²¹ Tamże, s. 13.

zalety takiego sposobu nauczania i ma ono coraz większe grono zwolenników. System edukacyjny w Polsce oparty jest głównie na transferze wiedzy, natomiast już od dawna wiadomo, że równie ważne, jeśli nie ważniejsze są umiejętności poznawcze, społeczne i emocjonalne, które to kompetencje są w dużym stopniu wspierane za pośrednictwem „pedagogiki przyrody”. Ważnym jest także, by taka forma nauki towarzyszyła człowiekowi już od momentu wkroczenia przez niego na ścieżkę edukacyjną.

Przedszkola realizujące idee edukacji outdoorowej w Polsce, muszą opierać swoją działalność na podstawie programowej, najnowsza z nich została opracowana w 2017 roku. Preambuła tejże mówi o edukacji przedszkolnej, jako o fundamentalnej. Celem nadrzędnym edukacji określono wykreowanie okoliczności służących zmianie rozwojowej dotyczącej czterech sfer: poznawczej, emocjonalnej, społecznej i moralnej. Taka zmiana odbywać się winna przy zapewnieniu bezpieczeństwa i odpowiednich okolicznościach sprzyjających nauce. W podstawie programowej zaakcentowano także indywidualne podejście do dziecka, tak, aby być wyczułym na jego potrzeby i możliwości. Niektóre sformułowania korespondują z podejściem pedagogiki przygody. Podstawa programowa wskazuje, by nauczyciel rozbudzał ciekawość i motywował do szeroko pojętej nauki. Ma on być przewodnikiem dla dziecka w świecie wartości, rozwijać kreatywność i podejście innowacyjne, ma pobudzać do tego, by dziecko umiało myśleć krytycznie oraz rozumowało w sposób logiczny. Powinno ono także odpowiednio argumentować i wyciągać wnioski, było otwarte na otoczenie i miało warunki by rozwijać się wszechstronnie. Przedszkolak powinien nabyć świadomość odpowiedzialności zbiorowej za swoje i innych zachowania – oczywiście odpowiednio do swego wieku²². Edukacja w Polsce odbywa się zgodnie z obowiązującym prawem i wpisuje się w jego ramy, a zatem kształcenie typu *outdoor* spełnia wszelkie wymogi podstawy programowej, w której ustawodawca „daje zielone światło” i zachęca do tego rodzaju nauki.

---

²² Rozporządzenie MEN w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej z dnia 14 lutego 2017 roku, Dz.U.2017, poz. 356, załącznik nr 1.

W Polsce (i nie tylko), możliwość zdobywania wiedzy odbywa się na trzech różnych płaszczyznach: formalnej, pozaformalnej i nieformalnej. Edukacja outdoorowa ma w Polsce najczęściej status pozaformalnej, aczkolwiek może funkcjonować w ramach nauczania formalnego.

Przedszkola leśne uznaje się w Polsce za formę alternatywną wychowania przedszkolnego, mimo, że podstawa programowa może stanowić ramę do tego typu inicjatyw, to nie jest ona do końca sprecyzowana. Dlatego zazwyczaj w przypadku przedszkoli leśnych uznaje się ustawę z 28 sierpnia 2017 roku²³.

W Polsce nie obowiązuje jednolita, powszechnie i oficjalnie obowiązująca definicja tego typu przedsięwzięcia. W przypadku leśnego przedszkola operuje się nazwą miejsca oferującego dzienną opiekę nad dziećmi, które osiągnęły wiek przedszkolny. Dzieci uczestniczące w tych zajęciach winny swój cały czas lub większość czasu spędzać na zewnątrz w kontakcie z naturą. Tutaj wyznacza się ich miejsce przebywania (może to być las, łąka, plaża) w zależności od otoczenia danej placówki. Proporcje bycia na zewnątrz, do zajęć w pomieszczeniu wynosi 20% do 80%. Jest to uzależnione od tego, w jakim wymiarze godzin funkcjonuje dane przedszkole²⁴.

W edukacji plenerowej kładzie się nacisk na to, by dziecko, poprzez kontakt z otoczeniem, konstruowało wiedzę o otaczającym świecie. Takie założenia spełniają działające w Polsce, tzw. leśne przedszkola. Ich tradycja sięga XIX wieku na całym świecie, w Polsce takie zjawisko nie ma zbyt długiej historii. Przykładem tego typu placówek jest Przedszkole leśne Puszczyk znajdujące się w okolicy miasta Białystok. Jest to przedszkole w całości ukierun-

---

²³ Inne formy wychowania przedszkolnego reguluje Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania – na podstawie art. 32 ust. 11 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 59 i 949). Leśne przedszkola działają w Polsce na zasadzie projektów edukacyjnych.

²⁴ A. Nitecka-Walerych, *Leśne przedszkola-odpowiedź edukacji na potrzeby dzieci*, „Pedagogika. Studia i Rozprawy” 2019, t. 28, s. 229.

owane na edukację outdoorową, a więc ilość spędzonego czasu w środowisku naturalnym jest w nim maksymalizowana²⁵.

Przedszkola leśne są instytucjami edukacyjnymi, gdzie kształcenie odbywa się inaczej, niż w tradycyjnych placówkach. To właśnie chęć zmiany, niezadowolenie i dostrzeżenie bardziej wartościowych form nauczania, przyczyniły się do powstania alternatywy w postaci przedszkoli leśnych. Zachodzi w nich zmiana w postaci humanizowania nauczania, przeformułowania z nauczania odtwórczego na innowacyjne oraz postawienie sobie za zadanie aktywizowanie dzieci na wielu płaszczyznach. Przedszkola te mają szerszą autonomię i samorządność aniżeli placówki publiczne. Utrzymywane są ze środków pochodzących z czesnego opłacanego przez rodziców, a także z darowizn i funduszy z fundacji. Niestety taka forma finansowania stwarza barierę ekonomiczną dla wielu rodzin, przez co korzystanie z tego typu placówek jest mocno ograniczone. Zasady wychowawcze i programy edukacyjne są tworzone przez osoby organizujące te przedszkola, jednak muszą one sprostać wymaganiom formalnym, by spełniać wymogi prawa oświatowego²⁶.

W Polsce działa kilkadziesiąt przedszkoli leśnych, a także placówek, które w swoich założeniach popularyzują edukację z elementami programowymi charakteryzującymi właśnie leśne przedszkola. Monitorowaniem tych inicjatyw zajmuje się Polski Instytut Przedszkoli Leśnych. Wypracowuje on także standardy, w ramach których takie przedszkola mają funkcjonować. Instytut ten pomaga uzyskać prawny status instytucjom poprzez edukowanie ukierunkowane na alternatywne formy nauczania. Prowadzi on szkolenia pedagogiczne, a także edukuje, w jaki sposób można założyć przedszkole leśne i jak ono funkcjonuje. Szerzy także informacje w całej Polsce i popularyzuje idee takich form nauczania. Przedszkola objęte certyfikacją tego instytutu to: Przedszkole Leśne Puszczyk w Białymstoku, Leśna Baza Wilczek w Gdańsku,

---

²⁵ A. Komorowska-Zielony, *Edukacja outdoorowa jako alternatywa w klasach 1–3 szkoły podstawowej*, „Studia i Badania Naukowe. Pedagogika” 2018, t. 12, nr 2, s. 13.

²⁶ J. Szlaużys, *Leśne przedszkole...*, dz. cyt., s. 96.

Przedszkole Włóczykij w Ostrołęce, Dziupła w Kielcach, Widnokrąg w Michałowku²⁷.

Tabela 1. Przedszkola leśne certyfikowane i wspierane przez Polski Instytut Przedszkoli Leśnych (PIPL)

Lp.	Województwo	Przedszkola leśne z certyfikatem PIPL	Przedszkola leśne wspierane przez PIPL
1	Dolnośląskie	0	5
2	Łódzkie	1	0
3	Małopolskie	0	5
4	Mazowieckie	1	7
5	Podlaskie	1	1
6	Pomorskie	1	5
7	Śląskie	0	2
8	Świętokrzyskie	1	0
9	Wielkopolskie	0	5
10	Zachodniopomorskie	0	1
Razem:		5	31

Źródło: J. Pietrzak-Zawadka, *Koncepcja pedagogiczna oraz stan aktualny leśnych przedszkoli w polskiej przestrzeni edukacyjnej* [online], [w:] https://www.researchgate.net/profile/Joanna-Pietrzak-Zawadka/publication/340399248_Pedagogical_concept_and_current_state_of_functioning_of_forest_kindergartens_the_Polish_educational_space/links/5e871b56a6fdcca789ed4307/Pedagogical-concept-and-current-state-of-functioning-of-forest-kindergartens-the-Polish-educational-space.pdf, dostęp 05.06.2022.

Instytucja ta obliczyła, że w roku 2018 w Polsce działalność przedszkoli typu outdoor, lub takich, które częściowo taką edukację wprowadziły, było kilkadziesiąt. Każda z tych jednostek działała w miastach, nie były to przedszkola państwowe, lecz funkcjonujące dzięki wpłatom prywatnym – największy wkład finansowy wnosili rodzice dzieci uczestniczących w tego typu zajęciach. Przedszkola leśne są dostępne dla dzieci z rodzin lepiej sytuowanych.

²⁷ Polski Instytut Przedszkoli Leśnych [online], [w:] <https://lesneprzedzszkola.pl/mapa>, dostęp 05.06.2022.

Wydaje się, że największym problemem w wykorzystywaniu *outdoor education* w polskich placówkach edukacyjnych jest personalne przekonanie do nich samych wychowawców. Wiadome jest, że taki sposób nauczania, nawet sporadycznie, wymaga poświęcenia czasu i energii, jednak jego wartość edukacyjna i wychowawcza może znacznie przewyższać rezultaty klasycznych zajęć w murach przedszkoli. Należy zauważyć, że coraz więcej przedszkoli w naszym kraju wprowadza elementy edukacji outdoorowej i docenia zajęcia w terenie, a nauczyciele mają coraz większą świadomość dotyczącą zalet tego typu edukacji.

Edukacja outdoorowa w Niemczech

Pierwsze leśne przedszkole założyła w 1954 roku E. Flatau. W Niemczech leśne przedszkola *Waldkindergärten* na szerszą skalę funkcjonują od lat dziewięćdziesiątych XX wieku. Pierwszą tego typu inicjatywą z tamtego okresu, potwierdzoną prawnie, było przedszkole leśne we Flensburgu, założone w 1993 roku. Jest to coraz bardziej popularna forma edukacji, a jej zalety dostrzegają rodzice, pedagodzy oraz coraz szersze kręgi społeczeństwa.

Na długo przed założeniem przedszkola we Flensburgu, istniała już taka inicjatywa, a powstała przez splot życiowych wypadków. Pierwszym leśnym przedszkolem – nazywanym przyrodniczym czy wędrownym, było założone w Wiesbaden w roku 1968 przez U. Sube. Wiosną tego roku dostało ono urzędowe zezwolenie na prowadzenie działalności. Kobieta po śmierci męża została zmuszona sama wychowywać swojego pięcioletniego wówczas syna. Ze względu na brak miejsc w przedszkolach tradycyjnych, postawiła na edukację dziecka poprzez kontakt z przyrodą. Nie miała ona żadnego wykształcenia predysponującego do bycia nauczycielką, więc nie mogła liczyć na finansowanie swojej inicjatywy przez państwo. Jej przedszkole jednak rozwinęło się dzięki składkom od rodziców. Pomysł U. Sube nie był inspirowany wiedzą o placówkach tego typu w Danii, zrodził się on z potrzeby chwili. Dopiero w kwietniu 1991 roku dwie niemieckie przedszkolne nauczycielki

– K. Jebsen oraz P. Jager dowiedziały się z pisma pedagogicznego „*Spielen und Lernen*”, z artykułu U. Friedrich pod tytułem „*Ein Kindergarten ohne Türen und Wände*” („Przedszkole bez drzwi i ścian”), o funkcjonowaniu przedszkoli leśnych w Danii. Dzięki zbieżności ich wyobrażeń o pracy z dziećmi z tym, co przeczytały, postanowiły tę koncepcję rozpropagować. Udały się w tym celu do duńskich przedszkoli i wiedzę tam nabytą wykorzystały na gruncie niemieckim. To dzięki tym dwóm kobietom udało się otworzyć pierwszą placówkę państwową typu leśnego we Flensburgu. K. Jebsen i P. Jager musiały przebrnąć przez urzędniczy sceptycyzm, by móc prowadzić edukację zgodną ze swoimi przekonaniem. Intensywne informowanie zaś przyczyniło się do tego, że ich idea rozlała się na cały kraj, a społeczeństwo dojrzało do takiego modelu edukacji²⁸.

Następne leśne przedszkole powstało w Berglen (Badenia-Wirtembergia) i w Lubece, było to w roku 1994. Kolejne tego typu przedszkola powstawały w latach następnych. Nie obyło się wtedy bez dyskusji prowadzonej za pośrednictwem czasopism pedagogicznych, a dotyczących wprowadzania kontrowersyjnych pomysłów typu *Waldkindergärten* w życie. Już w roku 1996 utworzono *Bundesarbeitskreis der Naturkindergärten in Deutschland*, czyli Związkowe Koło Pracy Przyrodniczych Przedszkoli w Niemczech, a cztery lata później powołano do życia Federalne Zrzeszenie. Takie landowe stowarzyszenia funkcjonują w: Bawarii, Szlezwiku-Holsztynie, Nadrenii-Westfalii i Badenii-Wirtembergii²⁹.

Sytuacja placówek przedszkolnych w Niemczech ma zarysowane ramy, jednak mają one charakter rekomendacji, a nie są z góry narzuconym schematem, dlatego przedszkola w tym kraju mają dużą swobodę działania³⁰. Wczesna edukacja, opieka i wychowanie dziecka tj. *Frühkindliche Bildung, Betreuung und Erziehung* (FBBE), uwzględnia trzy terminy, które się w niej zawierają, a które są trak-

²⁸ M. Pieprzyk, *Funkcjonowanie leśnych przedszkoli – Waldkindergärten w Niemczech a obraz dzieciństwa we współczesnym świecie*, „Kultura – Społeczeństwo – Edukacja” 2015, nr 1, s. 127–128.

²⁹ Tamże, s. 128.

³⁰ I. Nowosad, *Przedszkola w debacie polityczno-oświatowej Niemiec. W stronę edukacji, opieki i wychowania*, „Problemy Wczesnej Edukacji” 2020, nr 1, s. 69.

towane jako równoważne. Termin edukacja, to indywidualne procesy poznawcze dziecka, poprzez które nabywa ono nowe umiejętności i rozwija się, aby stworzyć swój obraz świata. W takim kontekście edukację pojmuje się jako rozwijanie się poprzez wniesienie swojego wkładu. Opieka i wychowanie zaś, to domena rodziców i nauczycieli. Powinni oni stworzyć inspirujące środowisko edukacyjne, zapewniając dzięki niemu wszechstronność doświadczeń i stanowiąc przykład do naśladowania. Pod pojęciem opieki rozumieć należy zapewnienie, że podstawowe potrzeby zostaną zaspokojone – nie tylko pod względem materialnym, ale też emocjonalnym³¹.

Większość przedszkoli plenerowych w Niemczech zostało utworzonych z inicjatyw rodziców. Powołują oni stowarzyszenia, w które się czynnie angażują. Każde tego typu przedszkole funkcjonuje w ramach prawnych danego landu, często jest częściowo finansowane ze środków miejskich, jednak np. koszty posiłków ponoszą rodzice. Oni także łożą na składkę rodzicielską, która jest wpłacana do kasy stowarzyszenia. Każde takie stowarzyszenie ustala statut przedszkola, w którym zapisane są szczegółowe cele i założenia dotyczące jego funkcjonowania³².

W roku 2014 w Niemczech istniało 450 przedszkoli leśnych. Pod tą nazwą nie kryje się rozumienie przedszkola jako budynku, instytucji, ponieważ organizacje te zazwyczaj nie mają swojego stałego adresu „pod dachem”, i przez to o *die Waldkindergärten* mówi się jako o przedszkolach bez „drzwi i ścian”. Tylko w Bawarii wymaga się posiadania przez leśne przedszkola budynków, dla zapewnienia dzieciom schronienia w wypadku, gdyby nastąpiły ekstremalne warunki pogodowe. Tutaj jednak też istnieje zasada, że przedszkolaki przez większość czasu, nawet podczas niesprzyjającej pogody, spędzają na zewnątrz³³.

³¹ Tamże, s. 69.

³² A. Janik, *Koncepcja pedagogiczna i program leśnych przedszkoli na przykładzie przedszkola w Lipsku na terenie Niemiec*, „Problemy Wczesnej Edukacji” 2015, nr 4, s. 135–136.

³³ M. Pieprzyk, *Nauczyciel(-ka) leśnego przedszkola – Waldkindergärten w Niemczech – wymagania i warunki pracy*, „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja” 2014, nr 64, s. 185–186.

Również w Niemczech nauczyciele pracujący w przedszkolach alternatywnych, muszą posiadać bardziej złożone kompetencje, aniżeli w placówkach tradycyjnych. Praca w tych przedszkolach zdecydowanie różni się od tej, w „normalnych” ośrodkach. Przekazywanie wiedzy poprzez kontakt z naturą wymaga między innymi posiadania informacji na temat wszelkich zjawisk przyrodniczych, by móc w przystępny sposób wyjaśniać je dzieciom, aby mogły one znajdować odpowiedzi na nurtujące je pytania i w sposób logiczny odnajdywały związki przyczynowo-skutkowe, aby umiały się zachować np. podczas burzy, śnieżycy czy upału³⁴.

Edukacja outdoorowa w Wielkiej Brytanii

Edukacja outdoorowa w Wielkiej Brytanii może poszczycić się bogatą tradycją. Istotny wkład w ten rodzaj działalności miał reformator edukacji i filozof J. Dewey. Ponieważ działo się to na początku XX wieku, dlatego też pedagogika przygody dotyczyła najpierw chłopców. Wpływ na to miało także przeświadczenie, że to oni byli inicjatorami wszelkich społecznych problemów. Tak więc ten rodzaj edukacji najpierw odbywał się w założeniach *Scouting*, *Outward Bound*, a potem w ramach *Duke of Edinburgh Award Scheme*. Te organizacje na początku swojego istnienia miały wpływać pozytywnie na zachowania chłopców, miały ich kształtować pod względem postaw patriotycznych i obywatelskich. *Outward Bound* działał na podstawie postulatów zawartych w artykule niemieckiego dyplomaty i pedagoga, uważanego za twórcę pedagogiki przeżyć – K. Hahna z 1940 roku³⁵.

W Wielkiej Brytanii edukacja przedszkolna przeznaczona jest dla dzieci od 3 do 5 roku życia. Nie jest ona obowiązkowa. Wychoowaniem przedszkolnym zajmuje się państwo poprzez lokalne władze, a także różnego rodzaju organizacje np. związki wyznaniowe czy instytucje charytatywne. Przedszkola – tak jak w większości innych krajów – mogą też prowadzić prywatne osoby. W Wielkiej

³⁴ Tamże, s. 191.

³⁵ A. Koszałka-Siłska, *Edukacja przygodowa z perspektywy krajów o bogatej tradycji outdoor & adventure education*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2019, nr 4, s. 175.

Brytanii to rodzice decydują, ile czasu w ciągu dnia ich dziecko ma spędzić w przedszkolu.

Instytucja ma charakter przede wszystkim wychowawczy, jednak decydujący głos w sprawie jej priorytetów mają w pierwszej kolejności dzieci i rodzice, a dopiero później lokalne władze. Wszelkie problemy związane z przedszkolem rozwiązywane są przy udziale rodziców. Można tam korzystać z przedszkoli całodziennych (*daily nurseries*), lub *part – times*. Nie ma jednolitego programu nauczania, który obowiązywałby na terenie całego Zjednoczonego Królestwa. Nauczyciele przedszkolni mają wspierać umiejętności dziecka związane z językiem, obserwacją przyrody i otaczającego świata, rozróżnianiem ewolucji w nim zachodzącej, rozwojem moralnych i społecznych postaw, uczeniem się i koncentracją. Co ważne, w każdej chwili dziecko może wyjść na zewnątrz, ponieważ zasada otwartych drzwi obowiązuje w każdym przedszkolu³⁶.

W Wielkiej Brytanii zaleca się, aby przy każdym przedszkolu był plac zabaw na zewnątrz budynku. Dzieci mają swobodnie poruszać się między strefą wewnętrzną i zewnętrzną – powinny one być połączone. Dzieci przez cały czas pobytu w placówce mogą w każdej chwili wyjść na zewnętrzny plac – każda klasa powinna mieć swoje wyjście. Jeśli takowego nie ma, opiekunowie winni zabierać dzieci na wycieczki na świeżym powietrzu, co pomagać ma w ich holistycznym rozwoju³⁷.

W Wielkiej Brytanii doceniono wpływ edukacji w terenie. Tylko w samej Szkocji istnieje 27 przedszkoli typu *outdoor*, a dzieci mają zajęcia na świeżym powietrzu przez cały rok. Takie zajęcia planowane i prowadzone są przez doświadczonych praktyków. Poprzez zabawę dzieci uczą się otaczającego świata i rozumienia zachodzących w otoczeniu zmian. Nauczyciele stosują różne

---

³⁶ M. Parlak, E. Zyzik, *Wychowanie przedszkolne w wybranych krajach europejskich*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce: kwartalnik dla nauczycieli” 2008, nr 3, s. 31–32.

³⁷ M. Rościszewska-Woźniak, *Edukacja w środowisku przyrodniczym (Outdoor Education) Wskazówki wynikające z przeglądu teorii i badań* [online] [w:] <https://www.frd.org.pl/wp-content/uploads/2021/10/Eduk-na-wych-teoria-i-wytyczne.pdf>, dostęp 08.06.2022.

metody aktywizujące w taki sposób, by dzieci mogły same wyciągać wnioski. Przestrzenie wokół przedszkola/szkoły są zaaranżowane w taki sposób, by przedszkolaki mogły angażować się w wymagającą i pełną przygód zabawę. Przestrzenie te mają pobudzać wyobraźnię dzieci. Pedagodzy w Wielkiej Brytanii są zobligowani do tego, robić wraz z dziećmi eskapady np. do lasu czy w góry, poza teren przedszkola, a przy okazji takich wypraw, młodzi ludzie poznają zwyczaje lokalnych społeczności.

Uczynienie przestrzeni zewnętrznej tak bezpieczną, jak to konieczne, a nie tak bezpieczną, jak to możliwe, to podejście brytyjskich pedagogów. To założenie realizowane jest poprzez kreowanie przez nich na terenie przylegającym do przedszkola różnych konstruktywów, które nie narażają dzieci na niebezpieczeństwo. Tworzą oni konstrukcje z tanich, niepotrzebnych przedmiotów tak, by przedszkolaki bawiąc się, mogły same ocenić ryzyko.

Rodzice przyprowadzają dzieci do bramy przedszkola i zabierają je również z placu przy nim. Przedszkolaki spożywają przekąski na świeżym powietrzu, czytają tam również – w miarę swoich umiejętności książki³⁸.

S. Beames³⁹ tak oto scharakteryzował brytyjskie szkolnictwo outdoorowe: „*We are not saying ‘goodbye’ to our class rooms; we are opening them up*” („Nie żegnamy się z naszymi klasami, otwieramy je”). Brytyjczycy od dawna dostrzegają walory edukacji na zewnątrz, dlatego też dostosowują swoje przestrzenie w taki sposób, by dzieci mogły w każdej chwili skorzystać z nauki na świeżym powietrzu.

---

³⁸ *Outdoor learning. Practical guidance, ideas and support for teachers and practitioners in Scotland. Praktyczne wskazówki, pomysły i wsparcie dla nauczycieli i praktyków w Szkocji* [online], [w:] <https://education.gov.scot/media/Ofklf35p/hwb24-ol-support.pdf>, dostęp 08.06.2022.

³⁹ S. Beames opracował program *Outdoor Journeys – między przedmiotową, lokalną inicjatywę uczenia się na świeżym powietrzu*. Opublikował pięć książek: *Zrozumieć wyprawy edukacyjne* (redaktor), *Nauka poza klasą* (współautor), *Przygoda na świeżym powietrzu i teoria społeczna* (współredaktor), *Nauka przygodowa* (współautor) oraz *Przygoda i społeczeństwo*.

Edukacja outdoorowa w Norwegii

Do norweskich przedszkoli mogą uczęszczać dzieci w przedziale wiekowym od 0 do 5 lat. Większością norweskich dzieci do 1 roku życia opiekują się przeważnie rodzice, którzy mogą liczyć na jeden rok płatnego urlopu macierzyńskiego. Przedszkola w tym skandynawskim kraju, tak jak w większości innych, są państwowe lub prywatne, jednak w każdym wypadku są one placówkami odpłatnymi. Przedszkola prywatne należą do rodziców i stowarzyszeń wyznaniowych, chociaż rośnie tam liczba organizacji zawodowych zajmujących się stricte tą tematyką. Instytucje przedszkolne w Norwegii funkcjonują na podstawie różnorodnych konceptów pedagogicznych czy ideologii dotyczących nauczania. Przykładem może tu być koncepcja M. Montessori czy R. Steiner. Norwegia jest krajem, w którym za cel nauczania – czy to dzieci w wieku przedszkolnym, czy też szkolnym, stawia sobie aktywne uczestnictwo przyszłych dorosłych w społeczeństwie demokratycznym. Tutaj bardzo ważnym elementem jest kształcenie dzieci w duchu poszanowania przyrody, by w przyszłości ponosiły one odpowiedzialność za nią, rozumiały ją i odpowiednio o nią dbały⁴⁰.

Ministerstwo Nauki w Norwegii w *Pryncypiach dla nauczania*, we wstępnej części podstawy programowej ustaliło zadania dla szkół i systemu szkolnictwa. Można znaleźć w niej ważny fragment, dotyczący procesu nauczania oraz wychowania. Ma się w niego zaangażować lokalna społeczność, by przebiegał on w celowy i przemyślany sposób. To zaangażowanie dotyczyć ma wielu podmiotów takich jak; zakłady pracy, instytucje przemysłowe, kulturalne, związane ze sztuką oraz, co ważne, między instytucjami zajmującymi się oświatą. Zaczynając od przedszkola, a na szkole średniej kończąc, każdy poziom edukacji ma za zadanie wspieranie i ułatwianie przechodzenia na kolejny poziom edukacyjny. Odczytuje

---

⁴⁰ T. Parczewska, *W stronę przyrody: O norweskich praktykach edukacji na zewnątrz*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika” 2017, nr 15, s. 183–184.

się to w ten sposób, że wszystkie szczeble edukacji są ze sobą powiązane i równoważne⁴¹.

Każde przedszkole w Norwegii ma swój program ramowy, w którym zawarte są zadania, jakie ma do wypełnienia oraz priorytety, jakie sobie stawia. Przede wszystkim dzieciństwo traktuje się jako wartość niepowtarzalną, a placówki przedszkolne powinny zajmować się holistycznym podejściem do rozwoju każdego młodego człowieka. Placówki mają działać we współpracy z rodzinami w taki sposób, by zaspokoić wszystkie potrzeby dzieci, a dotykające takich zagadnień jak: zabawa, opieka, wsparcie w nauce oraz wspomaganie wszechstronnego rozwoju dziecka. Nauczyciele przedszkolni powinni zatroszczyć się o dzieci, opiekować się nimi w jak najszerszym zakresie, powinni być gotowi na zabawę, pomagać rozwijać osobowość, zachęcając do uczenia się, zawiązywania nowych znajomości czy przyjaźni oraz posługiwania się i używania języka⁴².

Norwegia jest krajem, w którym edukacja przyrodą jest bardzo mocno zaznaczona. Dzieci przedszkolne większość czasu przebywają na świeżym powietrzu, ich kontakt z przyrodą nie jest ograniczany, a wręcz propaguje się tam podejście nauczania typu outdoorowego. W Norwegii bardzo dobrze znanym powiedzeniem jest – „*Det finnes ikke dårlig vær, det finnes dårlige klær!*” („Nie ma złej pogody, są tylko złe ubrania”)⁴³, co bardzo dobrze obrazuje podejście tamtego społeczeństwa do nauki w plenerze. Placówki typu plenerowego mają własny profil pedagogiczny, w którym eksponują takie zagadnienia jak szuka, przyroda czy wielokulturowość. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że nieważne, czy zajęcia odbywają się w murach przedszkolnych czy w terenie – każda forma ma status równoważny i do każdej z nich

---

⁴¹ J. Kilanowska, *Realizacja założeń edukacji zdrowotnej w norweskim systemie szkolnictwa*, „Journal of Education, Health and Sport” 2016, nr 10, s. 339.

⁴² I. Czerniejewska, I. Main, *Projektowanie dziecka w społeczeństwie norweskim. Matki z Polski wobec instytucji przedszkola*, „Studia Migracyjne. Przegląd Polonijny” 2019, nr 1, s.134.

⁴³ M. Van Damme, A. Jacewicz, *Edukacja przedszkolna w Norwegii. Rys historyczny i współczesność*, „Zagadnienia Społeczne” 2021, nr 2 (16), s. 95.

przykłada się taką samą uwagę, natomiast tereny wokół placówek muszą spełniać również wysokie standardy. Plan ramowy zakłada, że zajęcia i zabawy poza przedszkolem to bardzo ważna część wpisująca się w kulturę dziecka i muszą one mieć miejsce niezależnie od warunków geograficznych lub klimatycznych. Dlatego dzieci uczęszczające do przedszkola, obojętne czy jest deszczowo, śnieżnie czy panuje ujemna temperatura, przez większość dnia przebywają na zewnątrz. Nawet przedszkolaki potrzebujące drzemki w czasie zajęć, przez cały rok śpią w wózkach pod gołym niebem⁴⁴.

Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver czyli Ramowy plan działań i zadań przedszkola to podstawa w pracy i funkcjonowaniu norweskich przedszkoli. Plan ten mówi o siedmiu głównych obszarach, mających definiować zakres tematyczny, oraz obszar umiejętnościowy i kompetencyjny, które mają być nabyte przez dzieci które uczęszczają do placówek przedszkolnych. W planie ramowym uwzględniono elementy edukacji outdoorowej w części nazwanej *Ciało, ruch i zdrowie*. Norweskie przedszkolaki poprzez uczestnictwo w tym planie mają:

- nabyć dobre doświadczenia związane z aktywnościami na dworze w czasie każdej pory roku;
- rozwijać radość płynącą z doświadczeń w środowisku naturalnym w taki sposób, by odkryć świat i sprostać wyzwaniom ciała, oraz nabywać zrozumienie prawideł rządzących przyrodą tak, aby móc z niej korzystać w przyszłości w sposób świadomy i traktować ją z dbałością, a także mieć baczenie na środowisko;
- rozwijać wiedzę dotyczącą ciała, mieć szacunek tak dla własnego ciała, jak i innych ludzi, oraz rozumieć, że każdy człowiek jest inny;
- nabywać wiadomości o ludzkim ciele, wiedzę dotyczącą higieny i zrozumieć jak ważne są dobre nawyki zdrowotne i żywieniowe⁴⁵.

⁴⁴ T. Parczewska, *W stronę przyrody...*, dz. cyt., s. 185.

⁴⁵ J. Kilanowska, *Realizacja założeń...*, dz. cyt., s. 339.

Takie założenia realizuje się w Norwegii w sposób praktyczny, a norweskie dzieci:

- co najmniej przez dwie godziny dziennie są poza murami przedszkolnymi i tylko w przypadku wystąpienia bardzo niskich temperatur ten przepis nie musi być spełniany;
- co najmniej raz w ciągu całego tygodnia idą na długi spacer wykraczający poza teren placówki i w takim wypadku spożywają posiłek pod gołym niebem w ramach wyjścia;
- wspinają się na drzewa, pokonują przeszkody terenowe- co jest bardzo dobrze widziane przez opiekunów, mało tego, zachęcają oni dzieci do eksploracji, chyba, że oceniają taką aktywność jako zagrażającą⁴⁶.

Tego typu działania, nastawione na dużą aktywność ruchową i hartowanie dzieci norweskich od najwcześniejszych lat ma w nich zaszczepić prozdrowotne nawyki także żywieniowe. Aby taki proces miał szansę powodzenia potrzebna jest zgodność i kooperacja pomiędzy nauczycielami wychowania przedszkolnego i rodzicami. Zresztą większość norweskich rodziców nie kwestionuje zasadności tego typu zabaw i dzięki temu nauki, ponieważ nie budzi ich zdziwienia to, że przedszkolaki wracają do domu umorusane. W Norwegii uważa się to za naturalne, a nauczyciele na koniec każdego dnia opowiadają z dumą, jakie postępy czynią dzieci w zabawach na świeżym powietrzu.

Kraje skandynawskie już od dawna doceniają edukację outdoorową i wprowadzają ją w życie w najszerszy możliwy sposób, dzięki czemu społeczeństwo jest zahartowane od najmłodszych lat i umie zadbać o swoje zasoby przyrodnicze.

Zakończenie

Cyfryzacja i technologizacja już od dłuższego czasu zalewają świat. Należy dostrzegać zarówno zalety takiego obrotu rzeczy, jak i wady. Z jednej strony ludzkość zyskała mnóstwo ułatwień

---

⁴⁶ Tamże, s. 339–340.

w codziennym życiu, jednak także dużo problemów. Jednym z nich jest coraz częstsze odsuwanie się od obcowania z naturą, coraz mniejsze doświadczanie środowiska przyrodniczego i przez to coraz mniejsze rozumienie zależności występujących w przyrodzie. Mówi się o pokoleniu cyfrowych tubylców, czyli ludzi, którzy już po urodzeniu zastali świat cyfrowy, świetnie się w nim poruszają, ale tracą tak ważny dla każdego z nas kontakt z przyrodą. Dlatego tak ważne jest wdrażanie edukacji outdoorowej, by móc rozwijać się holistycznie, zapobiegać chorobom cywilizacyjnym i posiadać wiedzę, jak chronić środowisko naturalne przed degradacją.

Bibliografia

- Czerniejewska I., Main I., *Projektowanie dziecka w społeczeństwie norweskim. Matki z Polski wobec instytucji przedszkola*, „Studia Migracyjne. Przegląd Polonijny” 2019, nr 1.
- Grzemna K., Zernik K., *Outdoor Education w edukacji elementarnej, czyli jak zdobywać wiedzę i umiejętności w plenerze*, „Inspirator” 2016, t. 3, nr 2.
- Janik A., *Koncepcja pedagogiczna i program leśnych przedszkoli na przykładzie przedszkola w Lipsku na terenie Niemiec*, „Problemy Wczesnej Edukacji” 2015, nr 4.
- Kilanowska J., *Realizacja założeń edukacji zdrowotnej w norweskim systemie szkolnictwa*, „Journal of Education, Health and Sport” 2016, nr 10.
- Kołodziejska M., *Edukacyjno-wychowawczy wymiar kontaktów uczniów z przyrodą*. „Edukacja Biologiczna i Środowiskowa” 2016, nr 2.
- Komorowska-Zielony A., *Edukacja outdoorowa jako alternatywa w klasach 1–3 szkoły podstawowej*, „Pedagogika. Studia i Badania Naukowe” 2018, nr 1.
- Komorowska-Zielony A., *Edukacja outdoorowa jako alternatywa w klasach 1–3 szkoły podstawowej*, „Studia i Badania Naukowe. Pedagogika” 2018, t. 12, nr 2.
- Konfucjusz, *Dialogi*, Warszawa 2008.
- Koszalka-Sिल्ska A., *Edukacja przygodowa z perspektywy krajów o bogatej tradycji outdoor & adventure education*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2019, nr 4.
- Nitecka-Walerych A., *Leśne przedszkola-odpowiedź edukacji na potrzeby dzieci*, „Pedagogika. Studia i Rozprawy” 2019, t. 28.

- Nowosad I., *Przedszkola w debacie polityczno-oświatowej Niemiec. W stronę edukacji, opieki i wychowania*, „Problemy Wczesnej Edukacji” 2020, nr 1.
- Outdoor learning. Practical guidance, ideas and support for teachers and practitioners in Scotland. Praktyczne wskazówki, pomysły i wsparcie dla nauczycieli i praktyków w Szkocji* [online], [w:] <https://education.gov.scot/media/0fklf35p/hwb24-ol-support.pdf>, dostęp 08.06.2022.
- Parczewska T., *(Nie)wykorzystany potencjał outdoor education. Wybrane aspekty badań*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2019, nr 5.
- Parczewska T., *W stronę przyrody: O norweskich praktykach edukacji na zewnątrz*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas. Pedagogika” 2017, nr 15.
- Parlak M., Zyzik E., *Wychowanie przedszkolne w wybranych krajach europejskich*, „Edukacja Elementarna w Teorii i Praktyce: kwartalnik dla nauczycieli” 2008, nr 3.
- Pieprzyk M., *Funkcjonowanie leśnych przedszkoli – Waldkindergärten w Niemczech a obraz dzieciństwa we współczesnym świecie*, „Kultura – Społeczeństwo – Edukacja” 2015, nr 1.
- Pieprzyk M., *Nauczyciel(-ka) leśnego przedszkola – Waldkindergärten w Niemczech – wymagania i warunki pracy*, „Terazniejszość – Człowiek – Edukacja” 2014, nr 64.
- Pietrzak-Zawadka J., *Koncepcja pedagogiczna oraz stan aktualny leśnych przedszkoli w polskiej przestrzeni edukacyjnej* [online], [w:] https://www.researchgate.net/profile/Joanna-Pietrzak-Zawadka/publication/340399248_Pedagogical_concept_and_current_state_of_functioning_of_forest_kindergartens_the_Polish_educational_space/links/5e871b56a6fdcca789ed4307/Pedagogical-concept-and-current-state-of-functioning-of-forest-kindergartens-the-Polish-educational-space.pdf, dostęp 05.06.2022.
- Polski Instytut Przedszkoli Leśnych [online], [w:] <https://lesneprzedszkola.pl/mapa>, dostęp 05.06.2022.
- Rościszewska-Woźniak M., *Edukacja w środowisku przyrodniczym (Outdoor Education) Wskazówki wynikające z przeglądu teorii i badań* [online], [w:] https://www.frd.org.pl/wp-content/uploads/2021/10/Eduk-na-wych_teoria-i-wytyczne.pdf, dostęp 08.06.2022.
- Rozporządzenie MEN w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej z dnia 14 lutego 2017 roku, Dz.U.2017, poz. 356, załącznik nr 1.

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2017 r. w sprawie rodzajów innych form wychowania przedszkolnego, warunków tworzenia i organizowania tych form oraz sposobu ich działania – na podstawie art. 32 ust. 11 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 59 i 949).
- Sendecka Z., *Style uczenia się a koncepcja outdoor education w kształceniu przedszkolnym*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2017.
- Stawarz J., *Edukacja outdoorowa w przedszkolu w opinii przyszłych nauczycieli wychowania przedszkolnego*, maszynopis pracy magisterskiej napisanej pod kierunkiem dr A. Jacewicz, Białystok 2023.
- Szlauzys J., *Leśne przedszkole jako alternatywna forma wczesnej edukacji*, „Parežia. Studia i Eseje” 2019, nr 2 (12).
- Van Damme M., Jacewicz A., *Edukacja przedszkolna w Norwegii. Rys historyczny i współczesność*, „Zagadnienia Społeczne” 2021, nr 2 (16).